

А. Львович, студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Текст оберіутів у романі Віктора Пелевіна "Числа"

У статті наведені результати порівняльного аналізу текстів Данила Хармса та Олександра Введенського з текстами Віктора Пелевіна "Елегія" та "Числа" на основі образного ряду у творах.

Ключові слова: авангард, образ, Д. Хармс, О. Введенський, В. Пелевін.

A. Lvovich, stud.
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Text of "Oberiut" in the Novel by Viktor Pelevin "Numbers"

In the article the results of the comparative analysis of the texts by Danyyl Harms and Alexander Vvedensky with the texts "Elegy" and "Numbers" by Viktor Pelevin in terms of the figurative row are given.

Key words: avant-garde, image, D. Harms, A. Vvedensky, V. Pelevin.

УДК 821.162.1 Ю. І. Крашеський

А. Л. Мальченко, студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

УКРАЇНСЬКА ТЕМАТИКА В ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ ЮЗЕФА ІГНАЦІЯ КРАШЕВСЬКОГО

У статті аналізується трилогія Ю.І. Крашевського на українську тематику ("Баніт", "На королівському дворі", "Божий гнів"), визначаються особливості розвитку жанру історичного роману у творчості письменника, досліджується специфіка художнього відображення української історичної дійсності доби козаччини у польській прозі XIX ст.

Ключові слова: історичний роман, українська тематика, козацтво.

В Європі розквіт жанру історичного пов'язаний з ім'ям Вальтера Скотта і припадає на першу чверть XIX ст. На польському ґрунті епохою витворення історичного роману стало Просвітництво, пов'язане з іменами Ігнація Красіцького, Міхала Краєвського. Активний розвиток цього жанру став результатом впливу роману Скотта, а також зацікавлення поляками власною історією.

Довершив та відкрив для широкого загалу історичний твір "батько польського роману" Ю. І. Крашевський.

Таким чином, ми можемо говорити про два основні типи історичного роману: пригодницький (Скотт) та документальний (Крашевський); (також, іще вирізняють бесідно-мемуаристичний роман – Генрик Жевуський, Зигмунт Качковські).

Критерієм розрізнення цих типів є виокремлення у змістовій будові твору "шару відтворюваної дійсності та шару дійсності створюваної" [3:4]. Стильовою ознакою вальтерскоттівського роману було поєднання реальності і вигадки у такому співвідношенні, коли провідну роль відігравала фікція. "Основний мотив, любовно-пригодницький, розгортався на фоні якогось відомого історичного конфлікту[...]. Це була фіктивність "насичена" історизмом" [3:10–11].

Крашевський, у порівнянні із Вальтером Скоттом, мав іншу, абсолютно протилежну думку щодо фундаментальної концепції створення історичного роману. Відмінність підходів письменників до створення цього жанру полягала у тому, що "Крашевський намагався компонувати роман, відкидаючи принцип фіктивності фабулярного мотиву" [5:149]. Він уважав, що назва цього типу роману говорить сама за себе, отож і надавав лаври першості саме дійсності відтворюваній, історичній. Тобто, на перше місце Крашевський ставив правду, прототипами його персонажів були реальні історичні постаті, а колізія розгорталась на основі реальних подій. Таким чином, Крашевський ніби фотографував дійсність і переносив у вимір художнього твору – тому його романи і носять назву документальних. Як наслідок, перші проби письменника у цьому жанрі з'явилися "шляхом невольного зшивання першоджерел ниткою млявої дії та за допомогою фіктивних діалогів"[4:184].

Крашевський був не лише практиком, але і теоретиком жанру історичного роману. Цей літературний твір еволюціонував у творчості письменника, тому дещо інший спосіб розуміння суті історичного роману висловив Крашевський у статті "Słówko o prawdzie w romansie historycznym". В цьому трактаті письменнику нарешті вдалося знайти золоту середину у поєднанні історичної та мистецької правди. Йому нарешті вдалося "одружити історію з романом" [4].

З-поміж величезної кількості історичних творів Крашевського, які мають непересічну цінність, особливо важливими для нас є романи, у яких наявне апелювання до української тематики. Твори "Баніт" (1885), "На королівському дворі" (1886), "Божий гнів" (1886) складають "своєрідну козацьку трилогію" [1:108] і створюють цілком іншу модель бачення історії українських земель у складі Речі Посполитої наприкінці XVI – середині XVII ст.

Україніка, представлена в історичних романах Крашевського, не була чимось новим для письменника. Адже українське селянство було героєм його повістей, а українські міста і села описувались у подорожніх записках та кореспонденції. "У повістях Ю. Крашевського українські селяни змальовані носіями високих людських якостей, духовно красивими і морально чистими" [2:355]. Таким чином, приступаючи до написання "українського циклу історичних романів", Крашевський уже був добре знайомий із нашим народом та культурою.

З багатьох причин XVI століття привертало до себе увагу історика і письменника Ю.І. Крашевського. "Золотий вік" в історії польської держави був дуже суперечливим. Насамперед через те, що це був період політичної могутності країни, що ставало підґрунтям для чудового розвитку культури. Але, в той же час, це була епоха, коли все більш виразними ставали огріхи у суспільно-політичному житті, які, в результаті, через два століття призвели до трагічних розборів Польщі і зникнення країни з історичної арени взагалі.

Дія роману "Баніт", який відкриває українську трилогію романів Крашевського, власне і розгортається у другій половині XVI століття, під час правління Стефана Баторія. Річ Посполита саме веде виснажливу війну з Московією. Король намагається зробити Польщу міцною, потужною державою, з якою будуть рахуватися в Європі. Таким чином Стефан Баторій також намагається зміцнити і своє становище та посилити вплив своєї влади. Помічниками він собі обирає не старі магнацькі роди, а людей нових і амбіційних. Правою рукою короля, практично другою людиною в державі стає Ян Замойський. "Відомо, як в перші роки свого панування важко велося королю Стефану, який тільки з допомогою спритного і сміливого Замойського, та за-

вдяки власній енергії і силі характеру зміг перебороти усі труднощі" [6:17]. Замоєський стає виконавцем реформаторських ідей короля. Однак, ті плани короля, що стосувалися зміцнення монархії в Польщі, не подобалися частині магнатерії. За таких обставин формується антикоролівська опозиція, яку очолює заможний польський рід Зборовських.

Однією з причин такого вкрай негативного налаштування проти короля стало засудження на вигнання одного із нащадків цього роду – Самуеля Зборовського за вбивство. "Після оголошення баніції, яка всю родину і її друзів розпалила і збурила проти короля, виїхав був пан Самуель трохи за кордон..." [6:16].

Крашевський описує Зборовського як особистість не надто врівноважену, зациклену лише на власних, приземлених інтересах. До того ж він легко піддається будь-якому впливу, а саме свого брата Кшиштофа, який втілює усі класичні риси негідника. Самуель, обтяжений вироком, поступово робить все, аби підірвати авторитет короля і створити враження, що закон в Речі Посполитій не діє.

Самуель Зборовський навіть виїжджає з країни до козаків. Але наміри в нього були вкрай неблагородні. Він хотів влитися в їх ряди, очолити їх, і використати, щоб помститися королю. Самуель понад усе хотів дошкулити Стефану Баторію. "... думка прийшла неспокійному Самуелю покинути країну, іти на Ніж, до козаків і намагатися, можливо йому вдасться, отримати над ними владу і з цією силою стати наперекір королівським планам" [6:19].

Він розумів, що йому не вдасться так просто зайняти чільне місце серед козаків, але це його не зупиняло. У погоні за незрозумілими амбіціями він не знав страху. Він думав тільки про те, що саме зараз така сила як козацтво не мала полководця. "Точно, що козацтво це відважне, вправні і на суші, і на воді, вояки відважні, і тільки очільника їм не вистачає, щоб з них силу створив..." [6:31]. Можливо, це і був його шанс заявити королю, що із ним треба рахуватись. "Що ж якщо я над козаками візьму владу і під булаву свою зажену. Тоді і король, і Річ Посполита вклонитися мені будуть змушені, бо сівши у них під боком, або докучити, або услужити зможу. На батьківщині мене знати не хочуть, місця там для Самуеля нема, тож знайти його маю, хоч

і між цими утікачами, яким голова і воєначальник потрібний" [6:45]. Потрібно все ж таки зауважити, що описуючи хтиві бажання Самуеля Зборовського, автор позитивно зображає козаків як військову формуцію, наголошуючи на їх вмілості і неабиякій спритності.

Під пильний нагляд Стефана Баторія брати Зборовські потрапляють, коли починають шукати приборчників, бо на той момент було уже досить людей, які вважали короля тираном. Однак, система короля уже діяла і страх перед можливими наслідками щораз дужчав, тож практично ніхто не хотів бути активним учасником протистояння. Остаточо терпіння короля ввірвалося, коли Самуель почав регулярне полювання на Яна Замойського. Щоб врятувати своє положення, король вирішив змінити вирок баніції на страту. Це стало шоком для шляхти і ще більше посилило їх негативні настрої щодо короля.

Отже, весь роман – це зіткнення двох сил: короля і країни на одному боці, і магнатів на іншому, причому не як борців за свободу і благополуччя своєї держави, а як зрадників, які відстоюють лише свої власні інтереси, на зважаючи на те, яку шкоду це приносить суспільству. Таким чином, письменник відобразив у тексті всі вади магнатів, які в майбутньому призвели до занепаду Польщі.

Наступний роман Крашевського "На королівському дворі. Часи Владислава IV" представляє Річ Посполиту в останні роки панування короля Владислава IV Вази. Це все ще був час слави і процвітання польської держави. Вже скоро розгориться козацьке повстання під проводом Богдана Хмельницького, а шведська, московська і турецька війни зумовлять політичний занепад країни.

Владислав IV намагається зміцнити становище Речі Посполитої, а також і своє власне як монарха. Він прагне разом з європейськими сусідами перемогти турків, і тим самим зміцнити Польщу. Не забуває він і про козаків, яких бачить союзниками у цій війні. Владислав IV планує використати їх як одну з головних сил у запланованій війні, а також у пізнішій розправі з магнатерією.

Тим часом, шляхта і міщани не хочуть воювати з Туреччиною, особливо їй противиться перший прошарок і за всяку ціну намагається не допустити цього конфлікту. Причиною цього був

не лише страх перед можливою поразкою, знищенням країни, в тому числі і їх маєтків, а, насамперед, побоювання зміцнення влади монарха, що могло призвести до обмеження привілеїв шляхти. Така ситуація могла б стати цілком реальною, якби Ваза отримав перемогу у цій війні. Зрештою, король не приховує свого бажання зміцнити своє становище.

З українською тематикою знайомимося опосередковано, через долю Лясоти Плази. Шляхтич, уникаючи покарання за вбивство коханця своєї дружини, втікає на Січ до козаків. Маючи безпосередній досвід життя серед козаків, він яро відстоює їх перед своїми знайомими. Порівнюючи їх з польськими військом беззаперечну першість Лясота Плаза надає козацтву: "але там сила є, дай Боже, щоб її у вас стільки було. Головами в коші почубляться правда, але коли разом на недруга йти треба, то призови там ухвалювати чи сейми скликати нема чого; гукне гетьман-батько до молодців, і підуть всі до останнього" [8:42].

Лясота вважає козацтво надзвичайною, унікальною військовою формацією. "Я тут чую – обізвася Плаза – що легковажаєте козаками, хлопами, ледарями і волоцюгами їх називаючи. Може колись вони були такою громадою, але зараз це вже змінилось. До нічого іншого в світі це не подібне, ні монастир, ні полк, ні теж вільне збіговисько. Страшний порядок, жорстка дисципліна, кара безжалісна. За ледарство палками або нагайками на смерть заб'ють і на палю всадять, але коли битися треба, то йдуть як скажені, а слухняність сліпа, бо як гетьману слово сказати, голова злетить" [8:51–52]. Плаза наголошує на самодисципліні козаків, і на тому, що закон поміж них існує один для всіх, і за його порушення наступало неминуче покарання.

Завершує "українську трилогію романів" Крашевського твір "Божий гнів. Часи Яна Казимира". Дія роману описує перші роки правління Яна II Казимира, а власне його шлях до престолу та перші труднощі у керуванні державою. Дуже швидко поширюється повстання під проводом Богдана Хмельницького, а в країні тільки обирають короля після смерті Владислава IV, її руйнують анархія, боротьба між фракціями та конфлікти в середовищі магнатерії. У сутичках з козаками королівська армія несе величезні втрати.

Читач відчуває певну зловісність ситуації, неначе на Польщу насувається буря. Герої відчувають безпорадність, зневіру. Саме на таке сприйняття тексту на перших же сторінках нас налаштувують слова, які було чутно скрізь – "dies irae" – день гніву. Повстання розцінюється як божий гнів.

Україна, козацтво, повстання висвітлюються вкрай негативно "Натовп розгнuzданого мотлоху, який відчув кров, просувався все далі в глиб Речі Посполитої, яка не могла від них нічим оборонитися" [7:2].

"Не було майже дня, щоб з тих козацьких погромів, з тих сороміцьких побоїщ, з тих країв, залитих п'яним мотлохом, не з'являвся якийсь бідний, поранений утікач, якому вдалося визволитись з неволі" [7:10]. Беручи до уваги таке змалювання дійсності, можемо зробити висновок, що автор негативно оцінював повстання, проте правдиво показав його причини. Крашевський помічає проблеми найбільш вразливих прошарків, головним чином селян. Саме в утисках українського народу він вбачає головну причину повстання. Ця правда звучить із вуст Станіслава Радзивілла ("канцлер Радзивілл утиски селян постійно згадував" [7:187]) та паломника Бояновського ("Великі були гріхи наші, отже прийшов день суду і кари").

Єдиний українець, позитивно змальований у романі, – Ярема Вишневецький. "Тільки ім'я Яреми Вишневецького залишилося як останній щит" [7:2]. "Єдиний воєвода, якого боялись бунтівники, єдиний муж, який може міг тоді врятувати Річ Посполиту, Ярема Вишневецький, щастя і слава якого в усіх викликали заздрість" [7:185].

Читач спостерігає те, як поширюється козацький рух, а сучасники цих подій кажуть, що це "гнів божий". Це кара за те, що люди, а головним чином вищі стани забули про свої обов'язки, та навіть про те, що вони люди, і що цю людяність потрібно в собі зберігати.

Отже, Юзефа Ігнація Крашевського по праву можна назвати "батьком польського роману". Його твори на історичну тематику є надзвичайно цінними, адже, оперуючи лише даними з текстів Крашевського, можна відтворити повну картину подій певної епохи. Талант письменника проявляється і в тому, наскільки вдало йому вдалося поєднати історичні факти та художню вигадку, не втративши достовірності і створивши дійсно літературний твір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Радишевський Ростислав. Юзеф Ігнацій Крашевський: діалоги з Україною. // Київські полоністичні студії. (за ред. Р. Радишевського) – Т. XXI. – Вінниця: ПП "ТД Едельвейс ІК". – 2012. – 160 с.
2. Черноус Світлана. Україніка у творчості Ю. І. Крашевського. / С. Черноус // Київські полоністичні студії. "Українська школа" в літературі та культурі українсько-польського пограниччя. (за ред. Р. Радишевського) – Т. VII. – Київ. – 2005. – 598 с.
3. Bujnicki Tadeusz. Polska powieść historyczna XIX wieku. / T. Bujnicki. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – 1990. – 39 s.
4. Danek Wincenty. Pisarz wciąż żywy. Studia o życiu i twórczości J.I. Kraszewskiego. / W. Danek. – Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. – 1969. – 286 s.
5. Danek Wincenty. Powieści historyczne J.I. Kraszewskiego / W. Danek. – Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. – 1966. – 266 s.
6. Kraszewski Józef Ignacy. Banita. (Czasy Batorego). Powieść historyczna. W 3t. / J. I. Kraszewski. – Kraków: W drukarni Wł. L. Anczyca. – Т. I. – 1885. – 200 s.
7. Kraszewski Józef Ignacy. Boży gniew. (Czasy Jana Kazimierza). Powieść historyczna. W 3t. / J. I. Kraszewski. – Warszawa: Druk S. Olgelbranda Synów. – Т. I. – 1886. – 233 s.
8. Kraszewski Józef Ignacy. Na królewskim dworze. (Czasy Władysława IV). Powieść historyczna. W 3t. / J. I. Kraszewski. – Warszawa: Nakładem Michała Glücksberga. – Т. I. – 1891. – 156 s.

Стаття надійшла до редакції 24.04.15

А. Л. Мальченко, студ.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

Українська тематика в історических романах Ю. І. Крашевського

В статтє аналізуєтьсє трілогія Ю. І. Крашевського на українську тематику, определяютьсє особенности развития жанра исторического романа в творчестве писателя, исследуєтьсє специфика художественного отображения украинской исторической действительности эпохи казачества в польской прозе XIX века.

Ключевые слова: Ю. І. Крашевский, исторический роман, казачество.

A. Malchenko, student

Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kyiv

Ukrainian's subject in historical novels by Joseph I. Kraszewski

Ukrainian's subject trilogy by Joseph Ignatus Kraszewski is analyzed in this article ("Banita", "At the king's mansion", "Anger of God"). The historical novel genre development specialty of the writer's oeuvre is being identified. The specific of

artistic representation of Ukrainian historical reality of cossackdom era in polish fiction of XIX century is analyzed.

Key words: *J. I. Kraszewski, historical novel, Cossackdom.*

УДК 821.581-2

Д. Маляр, асп.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

КОНЦЕПЦІЯ ДРАМАТУРГІЇ ГАО СІНЦЗЯНЯ

У статті проаналізовано авторську концепцію драматургії та театру Гао Сінцзяня, зокрема його погляд на поєднання традиції і новаторства, удосконалення акторської гри, роль слів та дії у драмі, залучення суміжних мистецтв для посилення театрального ефекту.

Ключові слова: *традиційний китайський театр, розмовна драма, сентетичний характер драматургії.*

У 1982 на сцені Пекінського народного художнього театру відбулася прем'єра п'єси "Сигнал тривоги" ("绝对信号"), яка викликала широкий резонанс у Китаї, вписавши ім'я автора, професійного драматурга Гао Сінцзяня в історію драматургії і театру. Наступна його п'єса "Автобусна зупинка" ("车站") побачила світ у 1983 році і значно перевищила здобутки своєї попередниці щодо новаторських експериментів. Китайські критики відразу охарактеризували її як "першу китайську драму абсурду" за схожістю з класичним твором цього напрямку "Чекаючи на Годо" Семюеля Беккета. Внаслідок запеклих дискусій втілення її на сцені було відкладене. У 1986 році виходить друком автобіографічна п'єса "Дикун" ("野人"), а згодом і "Інший берег" ("彼岸"), постановки якої на сцені Гао Сінцзянь вже не дочекався, емігрувавши до Франції. Своїми драматичними творами менш ніж за шість років Гао Сінцзяню вдалося докорінно змінити можливості сучасних драматургічних прийомів і, що найважливіше, почати довгий і кропіткий шлях до модернізації китайського театру. Такий процес "модернізації" є феноменальним, оскільки, не зважаючи на певні експериментальні вкраплення у основі своїй є нічим іншим як відродженням традиційної китайської драми.